

חדשות בעתיקות - מרס-אפריל 2008

ד"ר צביקה צוק, ארכיאולוג רשות הטבע והגנים

על ידי בליס ודיקי בקטע אחר שלה. בתעלה נתגלו חרסים ומטבעות משלהי ימי הבית השני המאשרים את עדותו של יוסף בן מתתיהו, שעל פיה התעלה שימשה מקום מפלט ומסתור לנמלטים מן העיר בעת המצור הרומי וכיבוש העיר. בהרחבת שטח החפירה לכיוון מזרח, לאחר חשיפת מכלול בנוי מהתקופה הביזנטית והסרת מפולת

השני, שהוביל מאזור הכותל המערבי אל בריכת השילוח. במקביל לחפירה כלפי דרום, נמשכת גם חפירת התעלה שהחלה לאחרונה לכיוון צפון, במעלה השלוחה. התעלה בנויה אבני גזית ומקורה בלוחות אבן כבדים שהם למעשה אבני הריצוף של הרחוב. גובהה מגיע לשלושה מטרים ורוחבה כמטר אחד. תעלה זו נחשפה בעבר

עיה דוד "בית היובל" / אלי שוקרון - רשות העתיקות וכרופ' רוני רייך - אוניברסיטת חיפה

החפירות בגן לאומי סובב חומות ירושלים

נמשכת החפירה למטרת ניקוי בתוך תעלת הניקוז המרכזית אשר נמשכה מתחת לרחוב הראשי מימי הבית

לחומה הנ"ל. התגלתה טביעת חותם למלך דו כנפית.

חניון גבעתי / ד"ר דורון בן עמי - רשות העתיקות

החלה החפירה בהיקף נרחב מאוד ותחת חממה משוכללת ביותר. נחשף מרחב בנוי מהתקופה העבאסית, הכולל חדרים, מתקני בישול ואפייה ומתקני מים וביוב.

עבדת - סקר פריטים

לאחרונה הושלם סקר פריטים אדריכליים בגן לאומי עבדת, שנעשה על ידי רשות הטבע והגנים. בסקר מופו ותועדו למעלה מ-200 פריטים אדריכליים. הופק דו"ח מפורט ובו לכל פריט תיאור מדויק ומקצועי, תמונת צבע, מיקום, מידות ועוד. דו"ח זה מהווה אינוונטר חשוב לתיעוד ולמידע על המצאי האדריכלי שבגן לאומי עבדת - אתר מורשת עולמית.

עתה החפירה דרומה כדי לחשוף את שרידי הבנייה (החשמונאית?) שמחוץ לחומות. במילוי שמתחת למפלס החשמונאי יש ממצא קרמי עשיר ומגוון שרובו הגדול שייך לסוף תקופת הברזל. בתוכו נמצאו צלמית זואומורפית וטביעת חותם "פרטית" (כנראה של נושא משרה בכירה במנהל הממלכתי) על ידית קנקן. ד' עמית, בעזרת פרופ' שמואל אחיטוב, קרא בחותם: לְמַעַי, מִגֵּן (השם מעי מופיע פעם יחידה במקרא בנחמיה י"ב, ל"ו). במקביל הושלמה חפירת השטח שבין המגדל החשמונאי לחומה הביזנטית. התברר כי המגדל הביזנטי נבנה על יסודות מסיביים של חומה קדומה. אולי זו החומה החשמונאית שהמגדל הוצמד אליה מבחוץ? כל המכלול בנוי על שרידי מחצבת ענק, תוך ניצולו של מצוק גבוה שנוצר בחציבה כתשתית

של אבני בנייה גדולות מימי בית שני, נחשפים עתה לוחות הכיסוי של תעלת הניקוז (שעד כה נכנסו אליה מהצד). על גביהן בדופן הדרומית של שטח החפירה נתגלה טבון (האם הטבון שימש למגורים ארעיים בזמן המרד?) במקביל לתעלה, ממזרח לה, נחשף עד רצפת הסלע שלו חציו המערבי של אולם שמפלסו נמוך מהרחוב. תקרתו הייתה קמרון שרק שוליו שרדו. במפלות הממלאות אותו נמצאו אבני בנייה גדולות ופריטים מעוטרים. נראה שהיה זה מרתפו של בית אמידים שהשתרע מעל הרחוב ממזרחו במעלה המדרון (החפירות הופסקו בגלל בג"צ).

מורדות הר ציון / יחיאל זלינגר - רשות העתיקות

דיווח של רשות העתיקות

בהמשך לחשיפת חלקי המגדלים III ו-V בחומה הביזנטית אשר נתגלתה בעבר על ידי בליס ודיקי, הורחב שטח החפירה: כלפי צפון - לפנים החומה - מתגלים קירות עבים ומוצקים של בנייה ציבורית וביניהם בורות מים מקומרים ותעלות ניקוז מאוחרים לתקופה הביזנטית. מתחת למילויים שלרגלי המגדל הביזנטי נתגלתה תשתית סלע חצובה, כנראה חלק ממחצבה קדומה. בתוך המגדל הוסרו המילויים ונחפר בור מים מלבנים, שחלקו הצפוני חורג משטח המגדל הביזנטי. ככל הנראה בור זה שייך לשכבה מימי בית שני שהייתה לפנים מהחומה והמגדל מתקופה זו, שחשיפתם נמשכת ("החומה הראשונה" על פי יוספוס). מדרום למגדל החשמונאי נחשף קיר מסיבי, ומשני עבריו נחשפו רצפות שתוארכו לשני שלבים שונים בתקופה החשמונאית. על הרצפה המזרחית מבין השתיים התגלה טבון גדול. לאחר הכשרת השטח בעזרת מחפרון נמשכת

כמעט שלמה המבטאת סגנון בנייה שהיה נפוץ בבנייה הציבורית ביהודה ובשומרון בשנים האלו. במבנה פרטי בנייה יפים ואופייניים של פתחי חלונות ודלתות, קשתות וכרכובים, גגות קמורים תוך שימוש מגוון בטכניקות עבודה עם אבן ברמות עיבוד שונות כמו: טובזה (גס), טלטיש (בינוני) ומוסמס (עדין).

תהליך העבודה במבנה מתחיל בעבודות שימור ושחזור, במגמה לקבל את המבנה שלם ומוכן לשימושים עכשוויים, והמשכו הגדרת מרכיבי התוכן תוך חיפוש של תמהיל שימושים שייתן הן את מרכיב הערך והן תנובות כלכליות לאחזקת המקום ולתפעולו השוטף.

ובשפת התכנים: מסעדות וחנויות לצד מרכז מבקרים, מרכז תרבות ואמנויות, מקום מפגש חי ופעיל.

קידום הפרויקט מותנה בהכשרת האתר מבחינה סטטוטורית להוצאת היתרי בנייה, גיבוש פתרונות תשתית, החל מדרך גישה לאתר ומגרשי חניה ועד מערכות ביוב, מים, חשמל, בטיחות, ארכיאולוגיה ופיתוח גנני. מקורות התקציב אינם מובטחים עדיין מגורמים ציבוריים וממשרדי ממשלה ולכן יש לחפש דרכים להפעלת יזמויות שיביאו הון פרטי להקמת האתר ולהפעלתו.

בנייתם, לאור מגבלות התקציב, החליטה הרשות לקדם את עבודת השיקום של חלק ממבנה המבצר ולהכשירו ל"בית קפה" בתקווה שהפעלה חלקית זו תהווה מקדם מכירות לגורמים שונים שירצו להשתלב בהליכי ההקמה. העבודות היום נעשות על ידי רשות העתיקות באמצעות קבלן השימור אמיר גלעד, על פי תכניות של האדריכל דגן מושלי ומהנדס השימור אברהם סיביליה, בניצוחו של ממונה הפיתוח במחוז מרכז.

המנהרה שנחשפה. צילום: AP.

מבצר מגדל צדק או מגדל אפק או מגדל יבא (מלשון יפו) ממוקם מול מבצר אנטיפטריס (גן לאומי אפק) על "מעבר אפק" ההיסטורי המהווה חלק מ"דרך הים" הקדומה המגשרת בין אסיה לאפריקה - בין מצרים לסוריה של העולם העתיק. גודלו של השטח הבנוי במבצר כ-4,500 מ"ר הפרוסים בשתי קומות סביב חצר מרכזית גדולה. יסודותיו הנראים של המבנה הם מהתקופה הצלבנית, ומשולבים בהם פריטים אדריכליים קדומים יותר מהתקופות הרומית והביזנטית, אך עיקר בניינו משנות החמישים של המאה ה-19, עת נתפס השטח על ידי השיחי צאדק אל ג'מעני, שמרד בשלטון העות'מאני וביסס את אחיזתו במבצר החשוב הזה. מבחינה אדריכלית מהווה המבנה פנינה

מגדל צדק מתעורר לחיים / יוני שילה - ממונה הפיתוח במחוז מרכז

הגן הלאומי מגדל צדק ליד ראש העין ממתין לידיים משמרות ומפתחות זה זמן רב. גודלו של המבנה המרכזי וההיקף הנרחב של התקציבים הנדרשים לפיתוחו מהווים מחסום מתמשך לפיתוח תנופת עבודה שלמה ומלאה. במשך השנים נכנסה הרשות ויצאה למחזורי עבודות פיתוח קצרים שקידמו רק במעט את הפרויקט ויצרו הרבה מפח נפש.

לאחרונה החלה תנופת פיתוח גדולה הן במבצר והן בגן הלאומי הסובב אותו, כך שבחודשים הקרובים ניתן יהיה לפתוח לפחות חלק מהגן הלאומי לקהל המבקרים (נכון לעכשיו הגן הלאומי עדיין סגור למבקרים).